

KIBRIS'TA OSMANLI DÜZENİ

FETİH ÖNCESİNDE OSMANLI'NIN EKONOMİK YAPISI

ULUS IRKAD

Osmanlı İmparatorluğunda 15. ve 16 yüzyıl ortalarında tımar sisteminin çözülmesinden sonra, güçlü yerel unsurların –Doğu Avrupadakine benzer biçimde- büyük topraklar edinerek ve bağımlı köylülük üzerindeki sömürüyü ağırlaştırarak, Avrupa pazarları için tarımsal meta üretimine yöneldikleri öne sürülmektedir(Stoianovich – 1953).

“Toplumsal varlığının yeniden üretimini çeşitli sosyal bağımlılık ilişkileri içinde sürdüren bir köylülük kesiminin, vergi-rant karışımı biçimlerde ödediği tarımsal artıktan yararlanma hakkının merkezci bir askeri siyasal üste karşı belli görevleri yerine getirmek koşuluyla asker bürokratlardan oluşan bir kesime bırakılması, bir hayli yaygın evrensel bir olgudur. Tımar da bu olgulardan biridir Pronoia ve ikta gibi...”(Bk. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi,sf.46, Yahya S. Tezel)

Ayrı artık toplama yapılarına sahip ve siyasal yapı içindeki konumları da farklı olan hasları bir kenara bırakırsak, tımar sahipleri, köylülerin arazi üstündeki kullanma-yararlanma etkinliklerini tarımın artık yaratma gücünün azalmasını önlemek için denetliyor, üreticilerin ödemekle yükümlü oldukları vergileri topluyordu. Pre-kapitalist bir köylülük kesiminde vergi ve rant aslında içiçe olduğu için, tımar olgusunda da köylünün yaptığı ödeme bir vergi-rant karışımı niteliğinde idi. Tımarlılar kendilerine bırakılan vergi gelirinün büyüklüğüne göre, kendi askeri yükümlülüklerini yerine getiriyor, tımarları büyükçeyse ayrıca bir ya da birkaç atlı asker (sipahi) donatıyor ve besliyordu.

15. , 16. yüzyıllarda Osmanlı tarımda giderek daha çok emtia üretimine koyulmakta, yer yer köylüler mülksüzleştirilmekteydi. Haslarını, yerleşik yapıları da zorlayarak piyasaya yönelik üretim için kullanan vezirler şaşırtıcı servet biriktirmeleri yapabilmişlerdi. Örneğin Kıbrıs alınmadan on sene önce ölen sadrazam Rüstem Paşa ihraç ürünleri üretimi ve bunların ticaretiyle ilişkiliydi. Eceliyle öldüğünde karısı ve Kanuni'nin kızı olan Mihrimah Sultan'a kalan mirasında, imparatorluğun çeşitli yörelerine dağılmış 1000 kadar çiftlik bulunmuştur.

“Osmanlı İmparatorluğundaki gayri müslim, tüccar ve sarraf çevreleri 16. yüzyılda büyük bir önem kazanmaya başladı. Padişah, Saray mensupları ve kıdemli devlet görevlilerinin kendilerine ait hasları giderek daha çok iltizama vermesi bunda büyük bir rol oynadı. Birçok eyalette toplam vergi alanlarının yarısından fazlasını oluşturan padişah ve ümera, haslarında vergi toplama işinin mültezimlere devri 1530'lardan sonra iyice hızlandı. Büyük

hasları olan mültezimlerin hazineye önemli peşin ödemeler yapmak zorunda olması, para sermayesinin Osmanlı İmparatorluğundaki sosyo-ekonomik güç dengesinde önemli bir yer elde etmesini kolaylaştırdı.”(Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi,sf.57)

DÜZENİN BAŞLAMASI VE YERLEŞİM

15. ve 16. yüzyılların ortalarında Bizans'ın başarısızlığa uğramış birçok kurumlarını devam ettiren, merkezi otoritesinin de zayıflamasıyla, ekonomisi darbelenip altüst olan Osmanlı İmparatorluğu 1571 yılında Kıbrıs'ı fethederken bozuk kurumlarını, zayıf merkezi otoritesini, 14. yüzyıldan itibaren içerisine giren kapitalist ilişkilerini ve mülkiyetin özelleştirilmesini, tefecilik ve faizcilik gibi zayıflayan devlet bütçesini karşılamak için ağır vergi koyma sistemini de Kıbrıs'a taşıyordu.

Osmanlı İmparatorluğunun sömürücü mülkiyet sahipleri Kıbrıs alınır alınmaz Ortodoks Kıbrıs Rum halkının ruhban sınıfıyla işbirliğine girmiştir. Zengin ve mülk sahibi ruhban sınıfı kendi halkının vergilerini toplama hakkını bir imtiyaz olarak ele geçirir. Bizans İmparatorluğu'nun mirasını devralan, Bizans'ın yaptığı gibi 16. yy'da dış ticaretini yabancı devletlerin kontrolü altına ve taşımacılığına veren Osmanlı, piskoboslara geniş haklar sunmuştu:

“Kıbrıs baş despotu diğer kilise baş despotlarından farklı olarak bağımsızdır. Kıbrıs Rum Cemaatinin geçici prensidir. Padişaha karşı Rum cemaatinin vergisinden ve hareketinden sorumludur. Bazı tefsilatı ve sebepleri ve mesuliyeti bir taraf için her sorumluluk yetkisini Kıbrıs tercümanına yüklemiştir. Bu suretle genel idarenin en yüksek başı o, bilfiil cemaatin başı rütbe ve sıfatına haizdir. Çünkü Türk Vali o hazır olmaksızın, o ve ona danışmaksızın Rum Cemaatine hiçbirşey yapamaz” (Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs, Zihni imamzade, Söz Gazetesi, 23 Mart 1984).

Osmanlı, Rum ve Ortodoks zenginleriyle arasını bozmamak için Lüzinyan ve venedik döneminde müsadere edilen mallarını geri verdi. Venedikliler döneminde birer fief olan bölgeler yani bir soyluya tahsis olunan toprak parçası Osmanlılar döneminde de tımar, zeamet diye birkaç küçük değişikliklerle aynen kabul edildi(Kıbrıs Baronlukları,A.M.G.,Yeni Düzen).

Lala Mustafa Paşa'nın yaptırdığı Sayım başlığıyla topladığı bilgileri 'Kıbrıs Tarihinden sayfalar' adlı kitabında yayımlayan Haşmet Muzaffer Gürkan, Lala Mustafa Paşa'nın sayım yaptırdığını ve vergi verebilecek durumda yani 14 ve 50 yaşları arasında 85 bin kadar Rum, Ermeni, Maronit, Kopt gibi etnik grup mebsubu bulunduğunu kaydeder. Görüldüğü gibi fethin daha ilk günlerinde Osmanlı mevcut halkı vergilerle baskı altına alan sömürücü devlet düzenini hayata geçirmiştir bile. Bizansın yapı kurumlarını kabul edip hayata geçirmekle mirasyedi durumuna düşen Osmanlıdan başka türüsü beklenemezdi(Bk. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yahya S. Tezel: Türkiye'de Ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım).

Ruhban lideri ve Rum zengin tüccar mülk sınıfı birçok haklar elde edip fakir ve toprak sahibi halk vergilerle ezilirken II. Makarios'un o dönemlerde ölümüyle bir padişah fermanında geçen şu madde önemlidir:

"Ta eskiden hristiyanlar tarafından ödenmekte olan sadakalar, dinsel yasalara göre kutlama ödevi yapılırken manastırlara ödenen paraları ve baş despotluğun bütün diğer zahurat paraları eski adetlere göre yukarıda ismi geçen baş despota hiçbir engelleme yapılmaksızın verilecektir." (Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs, Zihni İmamzade, Söz Gazetesi, 22 Şubat 1984). Bunun yanında kiliseye ait bütün mallar (bağlar, bahçeler) baş despotun idaresi altında kalacaktı.

Kıbrıs'a Türk halkının gelmesi oldukça ilginçtir. Boşalan Katolik, Venedik topraklarını işletmek için nüfus açığı oluşmuştu. Bu nüfus taşınması Anadolu'da göçebe yaşayan Yürüklerle devlet güçleri arasındaki savaşlar ve olaylarla ilintilidir. Yerleşik güçlerle göçebe güçler arasındaki çelişkiler, birçok isyanların çıkmasına sebep oluyordu. Dolayısı ile Osmanlı yönetimine karşı baş kaldıran yürük aşiretleri 16. yüzyıldan itibaren 18. yüzyıla kadar Kıbrıs'a sürgün edilip Kıbrıs Türk halkının nüvesini oluşturdular (Bk. 22, 23,24, 25 Ekim 1987, Yeni Düzen, Haşmet M. Gürkan).

Yürükler genelde kırsal bölgelere yerleştirildiler. Tarımla uğraşmaya başladılar. Göçebelikten yerleşik düzene geçen kapalı toplum tipini oluşturdular. Tabii ki Kıbrıs'ta mevcut Kıbrıs kültürüyle de haşır neşir oldular. Bazı değerler verip bazı değerler elde ettiler. Rum ve Türk halkları arasında kültür ve ekonomik ilişki ise hiç durmadı ve belli ulusal kalıplaşmalar oluşmaya başladı.

Ada Osmanlı yönetimine geçerken Katolik bazı toplumların müslümanlaştığı, bir kısmının müslüman görünerek toprak sahibi olmak ve vergilerden kurtulmak için davranış değiştirdiği yabancı kaynaklarda geçmektedir. Bunun yanında köle olarak çalıştırılmak üzere Berberi ve Kızıldeniz sahillerinden zenci köleler de adaya getirilmiştir(Bk.Luke'un yapıtından birkaç parça, HMG, Yeni Düzen).

Has, Tımar ve Zeamet diye Kıbrıs topraklarını üçe ayırarak vergiye bağlayan Osmanlı, ilerideki yıllarda koyduğu vergilerle ve İstanbul'dan tayin edilen muhassıl, vali veya devlet memurlarının keyfi vergi toplama hareketleri yüzünden halkın tepki ve isyanları ile karşılaşacaktır.

18. ve 19. yüzyıllarda ağır vergi düzenleri gerek Rum gerekse Türk halkı arasında yeni yeni sınıflaşmalara ve tepkilere yol açmıştır. Çünkü adayı devralan Osmanlı, özel mülkiyeti ortadan kaldırmamış, bilakis Venedik ve Cenova egemenliğinin oluşturduğu sömürü biçimlerini yıkmaktansa korumak daha çok işine gelmiştir(Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözler, Yeni Düzen).

Türk ve Rumlara konan vergileri ilçe meclisince saptanan vergileri köylerin muhtarları toplardı. Ödemeyenler hapse atılır veya baskıyla karşılaşırdı.

Piskobosların zabitlerle topladığı vergilerde de Rum halkının büyük tepkileri görülmekteydi: "Piskoboslara bu gelirlerini toplamada yerel makamları yardımcı olmaya çağıran bir "berat" vardır. Piskoboslara ödenen veya verilen hiçbir para bir mahkeme eliyle geri alınamaz. Öte yandan Türk hükümetinin resmi makamlar (zaptiyeler) eliyle sağladığı yardım ve zaptiyelerin yörelerinde para toplamaya çıkan piskoboslara refakati isteksizce ödenen paraların halktan sızdırılmasıyla sonuçlanan manevi bir etken oluşturmuyordu."(H.M.G. Yeni Kıbrıs, Nisan 1985)

1760 ile 1767 yılları arasında Kıbrıs'ta bulunmuş olan İtalyan rahibi Mariti bu konuda şunları yazmıştır: "Kıbrıs senelerce Sultan'ın bu tür zorlamaları önlemeye yönelik emirlerine rağmen valilerin kaprisleri yüzünden ada halkına empoze edilen sürekli ağır ve adaletsiz vergi yüklerinin acısını çekmiştir." (H.M.G. Kıbrıs Tarihinden Sayfalar, sf. 49)

Her iki halkın bugün çarpık kapitalist sisteminde söz sahibi olan burjuvazilerinin nüveleri o zamanlardan atıldı diyebiliriz. Osmanlı idaresinde gayri müslim tabaya verilen haklar da gelince Rum burjuvazisi 17. ve 18. yüzyıllardan sonra kapitülasyon fırsatlarıyla semirmeye başladı. Türk Burjuvazisi ise büyük kaza merkezlerinde faizcilik, vergi memurluğu, köylerde ise tefecilik ve köy ağalığıyla zenginleşmekteydi.

VERGİ SİSTEMİNİN GETİRDİĞİ SOSYAL PATLAMALAR VE BOZULAN ÜRETİM

16. yüzyılda Avrupa'daki enflasyona paralel olarak Osmanlı İmparatorluğunda meydana gelen fiyat artışları mali kriz ve olağanüstü vergilerin yarattığı baskılar. Osmanlı para sistemindeki hızlı çöküş ve kargaşalık nüfus artışı gibi diğer önemli etkenlerle birleşince Osmanlı İmparatorluğunda toplumsal yapıları altüst eden çalkantılar ortaya çıktı. 1599-1610 dönemindeki yoğun isyanlar bu çalkantıların bir zirvesi sayılabilir. Merkezi hükümet bu siyanlara karşı önceleri insafsız bir bastırma politikası uyguladı. Merkezden gönderilen güçler eyaletlerde ve Anadolu'da yüzbinlerce isyancıyı öldürdü. Köyler yağmalandı. Ancak Osmanlı hükümetinin daha sonra adeta isyanlara dayanan bir politikaya kaydığı da söylenebilir. Kıdemli devlet görevlilerinin biriktirdiği servetlerin müsaderesi 17. yüzyıl içinde düzenli bir vergi toplama yöntemi gibi kullanılmaya başlandı. Gönderildiği eyalette insafsız talanla büyük servetler biriktiren paşa-valiler de isyan ediyor, umutsuz bir direnme içinde kendini kurtarmaya çalışıyordu(Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi 1923-1950). Bu bilgiler ışığında Kıbrıs Tarihinde de benzer olgular yaşanmıştır diyebiliriz. Mehmet Boyacıoğlu Olayı bunlardan biridir. 1670 yılında vergi toplama işini ellerine geçiren Lefkoşa ağaları az zamanda zengin oldular ve Mehmet Boyacıoğlu adlı şahsın idareyi almasına sebep oldular. Mehmet Boyacıoğlu daha sonra vergileri toplayıp kendi payını ayırıyor, kalanını da Bab-ı Ali'ye gönderiyordu. Fakat daha sonra asi ilan edilip devlet güçleri tarafından idam edildi (Bk. 29 Şubat 1984, Zihni İmamzade, Söz Gazetesi.)

1785 yılı içerisinde Bab-ı Ali açık veren hazinesini karşılayabilmek için bütün vilayetlerinde iltizam usulünü uygulamaya başladığında Kıbrıs hemen etki alanına girmişti. Muhassıl olarak ortaya çıkan idareciler, ihale usulü adayı icar edenler, icarlarını karşılamak, kendi karlarını da çıkarmak için halktan vergi toplarlardı. 1785 yılında iltizam usulü ile elde edilen vergi miktarı birçok kaynaklara göre 1,562,500 kuruş veya 312,500 sequem idi (Bk. Osmanlı Döneminde Kıbrıs, Z.İ., 10 Mart 1984, Söz Gazetesi).

Kıbrıs'ın bir ada olmasından dolayı ekonomik kaynaklarının kısıtlı olması, su kaynaklarının yetersiz olması, bunun yanında doğal afetler bazı mevsimlerde halkları zor duruma düşürmüştü, bunun yanında mültezimlik görevi yapan Osmanlı Vali ve Paşalarının ağır ve baskıyla getirdikleri vergiler, kilisenin ağır ekonomik baskıları, Kıbrıs'ın iki halkına hayatı zindan etmekteydi. Mustafa Gökçeoğlu'nun buna getirdiği açıklamalar düşündürücüdür sanırım:

"Özcesi vatandaş, devlet yönetiminin baskısı, ekonomik düzenin konumu ve dinsel etkilerin arasına sıkışmış kalmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da suça itilmiştir. Başka bir deyişle suç işlemek alışkanlık ve zorunluluk olmuştur. Yıgımlarla orantılı olarak yaşam koşulları bozulmuştur. Sonuçta oradaki yaşam beleş bile olsa çekilmez duruma gelmiştir ve "evham-ı zundana" dönüşmüştür.

"Küçük çiftçilerin belini büken kuraklıkların yanında aşar deneni (decimes) vergi dizgesinin en olumsuz koşullarda bile çalıştırılmasıdır. Gerçi bu vergi dizgesi Avrupa devletlerinin sömürgelerinde de uygulanmaktadır. Ama Kıbrıs gibi yazları kurak, bunun yanında kimi yıllar kışları da kurak geçen bölgeler için çok önemlidir."

Yer yer konulan vergilere karşı gerek Rumların gerekse Türklerin veya her ikisinin birden isyanları görülmüştür. Örneğin Çil Osman adlı muhassılın linç edilmesinde büyük olaylar yaşanmıştır. Sözü edilen Muhassıl bir senelik görevi sırasında koyduğu ağır vergilerle halkı oldukça kızdırmış ve ölümüyle neticelenen birçok olaya sebep olmuştu. 1833 yılında Baf'taki Gavur İmam İsyanı ile Limassol'daki Parmaksız Zabit İsyanı Rum ve Türklerin ezilen kesimlerinin Osmanlı düzenine karşı Kıbrıs'ta tepkileri olarak tarihe geçmiştir(Bk. Ortam Gazetesi, Kıbrıs'ta Unutulanlar ve Bilinmeyenler).

Osmanlı döneminde Kıbrıs çok bakımsız bir görünüm içerisindeydi. Ekonomik bozukluk bilhassa son dönemlerde yabancıların bile dikkatini çekmektedir. Şehir ve kasabalar terk edilmişlik havası vermektedir (1843'te Mağusa, Haşmet M. Gürkan, Yeni Düzen).

19. yüzyıl ortalarında ağır vergilerden dolayı üretim ağır darbe yemiştir. Osmanlı ağır bir şekilde vergi sistemini devam ettirmektedir. Tarıma elverişli toprakların ancak onda biri ekilmektedir.

"Tarıma elverişli toprakların ancak onda birinin ekilmesine rağmen 19. yüzyıl ortalarında Kıbrıs ada dışına ihraç edilebilecek miktarlarda ürünler çıkarıyordu. Bunlar tahıl, şarap, yağlı tohumları, harup, pamuk, boya kökü, ipek... gibi geleneksel ürünlerdi. Lusignan ve Venedik dönemlerinde geniş çapta yapılan şeker kamışı üretimi Türk döneminde terkedilmişti. Terkedilmeyen ve tarımı ya da üretimi sürdüren diğer ürünlerimize anlayışsız ve katı bir vergi düzeni yüzünden üretimin artmayıp düştüğünü yabancı kaynaklar yazıyor." (H.M.G. 19. yüzyıl ortalarında Kıbrıs Ürünleri -1-, yeni Düzen).

Yine çok düşüncesiz bir şekilde üretilen şaraplara konan ağır vergiler bu şarap üretimlerini de darbelemiştir.

Larnaka'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Kapitülasyonlar sonucu yabancı kapitalist ülkelere tanıdığı haklar sonucu pamuk fabrikaları bulunmaktadır. Yine kapitülasyonların oluşturduğu gayri-müslim tabanın Osmanlı topraklarında oluşturduğu, İngiltere'deki sermaye birikimine ve İngiliz merkantilizminin gelişmesine önemli katkılarda bulunan levantenlere ait Levant Company birçok ihraç ve ithalat girişimleri yapmakta, Orta Doğu ülkelerini ve Kıbrıs'ı sömürmektedir.

Tütüne okka başına 6 kuruş vergi konmuştur. Dolayısı ile tütün üretimi de düşmüştür. Harup ürünü de ilk zamanlar aynı akıbetle karşılaşmıştı. Haşmet Gürkan "19. Yüzyıl ortalarından alıntı yaptığı "Yeni Düzen'deki" yazısı şöyledir: "Takriben 1820'ye kadar harup ürünü sadece hükümete veya daha doğrusu adayı Bab-ı Ali'den kiralayan valiye satılabilirdi. Paşaların ürüne ödediği düşük fiyat ve bu arada yapılan kötü muameleler bu ağacı yetiştirmek isteğini kırdığı gibi köylüyü birçok yerde onları sökmeye bile sevketmişti." Kuraklık dolayısı ile yıl kötü gitti mi çiftçi ayaklarını kaybediyor ve tefecilerin eline düşüyordu. Borcunu ödemediği zaman ise tarlasını tefecilere bırakıyordu. Vergisini ödemek için bile tefeciden borçlanıyordu.

"Eğer köylü on kile hububat getirirse ve bunu tefeci dokuz diye kabul ederse bundan memnun kalacaktır. Aynı şekilde ürünün çarşı fiyatı on kuruşsa ve buna karşı tefeci bunu dokuz buçuk hesaplamışsa köylü aşırı derecede minettar kalacaktır. Aynı şekilde ürünün çarşı fiyatı on kuruşsa ve buna karşı tefeci bunu dokuz buçuk kuruş hesaplamışsa köylü aşırı derecede minettar kalacaktır. Ürünün hesaplanmasındaki bu kesmelerle aldığı avansın yıllık faizi yüzde kırkı aşmaktadır. Ama bu çok dürüst bir işlemi farzettirir. Ne yazık ki böylesine bir işlem alışılmıştan çok bir istisnadır." (H.M.G. Acılarla Dolu Bir Geçmiş, Yeni Düzen)

Eldeki kanıtlar, varolan üretim ilişkileri çerçevesinde artığa el koyduklarına işaret etmektedir. Söz konusu artığa el koyma biçimleri arasında en önemlileri ise şunlardır: İltizam sistemi çerçevesinde merkezi devletin 19. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar, bazı istisnalar dışında toprakta özel mülkiyete izin vermemesine karşın, toprağın fiili mülkiyetine dayanarak doğrudan üreticilerden rant toplamak ve tefecilik, böylece küçük köylü üretimi Kıbrıs tarımının temelini oluşturmaya devam etmiştir.

"Osmanlı toprak düzeni mülk, haraç ve miri diye üçe ayrılmaktaydı. Zamanla devletin yapısındaki düzen bozuldukça özel mülkiyetler de ortaya çıktı. 1857 yılında çıkarılan yasayla topraklar beş grupta toplandı. Bunlar sırasıyla memluke (ki bunlarda özel mülkiyet vardır), miriyye (bunlar devletin olmasına karşın kullanma hakkı halkındır), mevkufe (dinsel ve insancıl amaçlı topraklar), metruke (kamu yararına ayrılan topraklardır)" (Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözler 9, Yeni Düzen).

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı'nın gelişigüzel vergi toplamasıyla sosyal düzende ve büyük bozukluklara yol açmıştır. Ticaret yerli zengin Elen tüccarlarda, devlet mekanizması da Türk memurlarının elindeydi(Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözler 9).

"Alt tabakayı oluşturanları üç grupta toplayabiliriz:

- a) Hiç toprağı olmayanlar: Bunlara hezmetkar da denmektedir(Benzerleri aynı yıllarda Anadolu'da da görülmüştür(b.k. Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi,U.I). Yıllığı bir Kıbrıs lirası, iki takım elbise ve bir çift çizmeye kiralanırlardı. Bunun için de Lefkoşa'da Ermu Caddesi yakınındaki Köprübaşı denen yerde ağaları beklerlerdi. Sonraları Cemaat Meclisi yanında.
- b) Irgatlar: Verimsiz topraklarda yaşayıp ekinlerin hasad zamanı on beş, yirmi kişilik gruplar halinde Köprübaşına gelirlerdi. Bunları işçi diye tutan ağalar pey olarak oraklarını alırlardı. Onlar da ağanın ardından gelirlerdi. Orak biçme döneminde çoğu kez ovada yatıp kalkarlardı. Sabah zeytin, ekmek, öğleyin de tıpkı akşamda olduğu gibi yemek yerlerdi.
- c) Aylakçılar: Bunlar aynı köyden beş-altı kişilik topluluklardır. Çok küçük toprakları vardır. Geçim sıkıntısı içindedirler. Yaşamlarını, ağaların harmana gelen arpa, buğday demetlerini döğenle sürüp savurup eve taşımakla sürdürürlerdi. Aylakçılar yaptıkları bu işler karşılığı ürünün yüzde beşini alırlardı. Bunun yanında harman tellenirken tınaz yapıldığında, savrulduğunda ve ürün eve taşındığında dört kez yemkendirilirlerdi."(Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözler,9)

Osmanlı Düzeninin Kıbrıs'ta her iki halk tarafından beğenilmediğini Haşmet Gürkan'ın "1867'de Kıbrıs" adlı Yeni Düzen'deki yazısında İngiliz Viskonsülü Mr. Sandwith'e ait sunduğu rapor kanıtlamaktadır:

"Hristiyanların yukarıda değinilen örneklerindeki gibi kanun karşısındaki düşük durumlarından kaynaklanan haklı yakınmalarına rağmen müslümanlar da hristiyanlar da kötü yönetimden eşit derecede hoşnutsuzluk getirmektedirler. Bu kötü yönetim ticari canlılığın hüküm sürdüğü bugünlerde ada kaynaklarının gelişmesini durdurmaktadır. Hükümet Kıbrıs'tan 230,000 liralık bir gelir elde etmekte ve yönetimin masraflarıyla de olsa 30,000 lirayı bulmaktadır. Aradaki 200,000 liralık fazlalıksa dönüp dolaşıp Kostantinopol'daki Hazineye gitmektedir. Ülkenin kalkınması için herhangi bir harcama yapılmamaktadır. Ne yol açılmakta ne de kışın akan derelerin üzerine köprü yapılmaktadır."